

Romofobie a fašismus na vzestupu

Osmnáct let po přijetí volební demokracie a ekonomiky volného trhu jsou sociální a hospodářská práva pořád porušována, nerovnost a diskriminace je všudypřítomná. Vytvoření demokratických zákonů a institucí přineslo rostoucí povědomí o lidských právech, což vedlo k některým legislativním opatřením a některým úspěchům. Pořád je ovšem hluboce zakořeněna diskriminace etnických menšin a zvyrazňuje se diskriminace sexuálních menšin.

ATTAC MAĎARSKO
Matyas Benyik

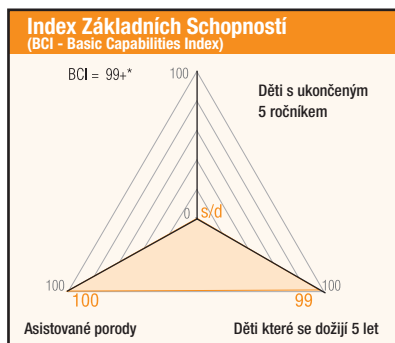
Maďarsko ratifikovalo většinu významných mezinárodních instrumentů proti diskriminaci a přistoupilo také k Evropské konvenci na ochranu lidských práv a základních svobod. Předtím nedůsledné a rozptýlené antidiskriminační zákonodárství bylo nedávno od základu reformováno, aby bylo v souladu s antidiskriminačním *acquis* Evropské unie.

Roku 1997 vláda přijala svůj první program pro sociální integraci Romů. Veřejné diskuse o diskriminaci vyústily koncem roku 2003 k přijetí obsáhlého antidiskriminačního zákona. Zákon o rovném zacházení (ETA, Equal Treatment Act), který pokrývá všech pět oblastí zahrnutých do direktiv Evropské komise, vstoupil v platnost 27. ledna 2004. Na základě tohoto zákona začal 1. února 2005 působit Úřad pro rovné zacházení. Jeho úkolem je potírat všechny druhy diskriminace a úřad se už zabýval několika sty případy. Nadále však dochází ve velkém rozsahu ke skrytému porušování lidských práv a ETA není plně prosazován.

Maďarsko provedlo svůj přechod ke kapitalismu a demokracii „úspěšněji“ než většina jeho sousedů, ale většina obyvatel z toho prospěch neměla. Pro většinu Maďarů znamená tržní ekonomika nezaměstnanost, nedobrovolný odchod do důchodu a ztrátu bezpečné existence. Přibližně 1,5 milionu lidí přišlo o práci a nezaměstnanost je hlavní příčinou chudoby. Asi 60 % obyvatelstva je na tom hůř. Nejpostiženějšími skupinami jsou nekvalifikovaní dělníci, obyvatelé malých měst a vesnic, rodiny s dětmi a Romové. Vedle toho, že na tyto skupiny nejvíce doléhají hospodářské změny, se v situaci, kdy většina Maďarů pociťuje prudký pokles životní úrovně, staly obětí beránkem právě menšiny a zejména Romové.

Diskriminace Romů

Romové tvoří asi 7 % obyvatelstva (přibližně 700 000 lidí). Přes legislativní snahy a integrační programy je pořád hluboce zakořeněna jejich diskriminace ve vzdělávání, zaměstnání, zdravotní péči, bydlení a přístupu ke zboží a službám. Obavy z velké rozšířenosti diskriminačních a xenofobních postojů vyjádřil Výbor OSN pro práva dítěte. Romské děti jsou stigmatizovány, vylučovány a zbídačovány. Tato

diskriminace je nejzjevnější v bydlení, pracovních příležitostech a přístupu ke zdravotním službám, adopci a vzdělání. Výbor vyjádřil obavy ze svévolné segregace romských dětí ve zvláštních institucích nebo třídách. V regionech s převážně romskou populací a vysokým výskytem chudoby je omezen přístup do předškolních zařízení. Romové jsou mimořádně vysoce zastoupeni v nejchudších skupinách. Statisíce se jich protloukají životem v přelidněných ghettech. Tisíce nemají přístup k vodě a elektřině a jsou podvyživení nebo dokonce hladoví. Zoufalá situace, v níž se nacházejí Romové, je důsledkem všudypřítomné sociální diskriminace stejně jako přechodu k tržní ekonomice.

Zdravotní stav Romů

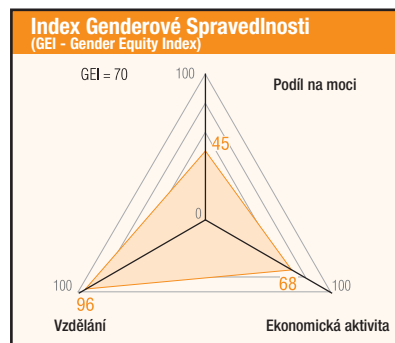
Odhaduje se, že očekávaná délka života je u Romů desetkrát kratší než celostátní průměr. K faktorům přispívajícím ke špatnému zdravotnímu stavu romských žen patří:

- přímá diskriminace a ponižující zacházení, jež má podobu vydírání, zanedbávání, verbálních útoků a segregace v porodnicích;
- krajní chudoba romských žen, která jim znemožňuje platit za lékařskou péči, zejména po nedávném zavedení „poplatku za návštěvu u lékaře“.

V minulosti se vyskytovaly také zcela zvrácené praktiky, jako je nucená sterilizace romských žen. Maďarské zákony nevyžadují ve všech případech informovaný souhlas se sterilizací.

Vzdělávání Romů

Ústavní řád postkomunistického Maďarska poskytl místním úřadům značnou autonomii v oblastech, jako je školství. To maří snahy ústřední vlády o široké uplatňování celostátní politiky desegregace škol

a zlepšení vzdělanostní situace Romů, zejména romských žen. U nich je úroveň dosaženého vzdělání neúměrně nízká nejen ve srovnání s většinovou populací, ale také s romskými muži.

Romské dívky a chlapci jsou terčem verbálního a fyzického šikanování spolužáky. Učitelé málokdy takové chování trestají, i když si na ně romští rodiče stěžují. Kombinace chudoby, patriarchálních postojů a raných porodů má nadále negativní vliv na délku školní docházky romských dívek a mládeže jako celku.

Tyto bariéry se dále zvětšují běžnou praxí umísťování romských dětí do zvláštních škol pro duševně postižené na základě chybných posudků zdravotních komisí. V posledních letech také zesílila školní etnická segregace dětí v oddělených třídách nebo školách.

Zaměstnaní

Celková míra zaměstnanosti je v Maďarsku nízká (56,7 % roku 2007) a míra nezaměstnanosti roste (přes 8 % v lednu 2008).¹ U Romů je míra nezaměstnanosti mnohem vyšší. Úřad pro národnostní a etnické menšiny uvádí míry 90 - 100 % ve zvlášť znevýhodněných regionech. Mimořádně vysokou míru nezaměstnanosti mají romské ženy, a to ve srovnání s většinovou populací, i s romskými muži.

Nejnovější pokroky

V posledních několika letech je veřejnost ve větší míře upozorňována na případy porušování lidských práv. Vedle toho realizace ETA znamenala v mnoha případech diskriminace přesun důkazního břemene

* Jedna ze složek ukazatele BCI byla stanovena podle údajů ze zemí podobné úrovně.

¹ Hungarian Central Statistical Office (2008). Employment and Unemployment November 2007 – January 2008, First Release Serial: 39, Budapest.

(předtím platil dnešní systém pouze v oblasti pracovního práva). Ačkoli se ETA vztahuje na všechny případy diskriminace, legislativa stanoví přísná omezující kritéria na jeho aplikaci. Ochranu, kterou poskytují ETA, dále posiluje Občanský zákoník a řada dalších zákonů (například o ochraně zákazníků, o pracovním inspekci atd.), jakož i statuty upravující činnost institucí (např. parlamentního komisaře pro lidská práva).

V dubnu 2006 vyhrál premiér Ferenc Gyurcsány se svou socialisticko-liberální koalicí volby a vrátil se do úřadu. Ačkoli je jeho vláda mnohem lepší než předchozí, pokud jde o podporu občanského dialogu a konzultace o diskriminaci, rozhodnutí opustit dosavadní soustředění na problematiku Romů ve prospěch široké politiky zaměřené na „znevýhodněné skupiny“ může znemožnit pokrok v romských otázkách. Je třeba zásadních opatření, aby byla zajištěna plná a účinná politická participace této menšiny. Jedním z klíčových prostředků k naplnění jejich práv by byla podpora začleňování Romů do volených a administrativních orgánů a zvýšení jejich zastoupení ve vládní administrativě.²

Ženy a domácí násilí

Podle zprávy, kterou vydala roku 2007 Amnesty International,³ 28 % z více než 1000 žen dotazovaných v průzkumu sdělilo, že byly bity, a více než 7 % řeklo, že byly donuceny svým partnerem k sexuálnímu styku.⁴ Dvě třetiny sexuálních zločinů páchají v Maďarsku osoby, které jsou oběti známy. Jen málo z nich je za tyto zločiny souzeno. Podle zprávy vyžadují zákony týkající se znásilnění naléhavě reformu. Trestní zákoník definuje znásilnění a další typy sexuálního násilí jako „zločiny proti manželství, rodině, mládeži a sexuální morálce“, čímž ignorují oběti a podporují mlčení. Co je ještě znepokojivější, podle zákoníku musí při znásilnění docházet k fyzickému násilí nebo hrozbě ublížení na těle, což od oběti vyžaduje důkaz, že fyzicky vzdorovala útočníkovi nebo že pachatel znásilnění přímo ohrožoval její život nebo fyzickou integritu. Dovolání se spravedlnosti ztěžují široce rozšířené předsudky, jelikož znásilněné dívky a ženy mohou očekávat, že se jim nebude věřit a že budou stigmatizovány.

Mnoho případů prostě vyupadne z právního řízení, aniž by vůbec přišly k soudu. Policie například neidentifikuje útočníka; oběť nebo svědkové se mohou rozhodnout stáhnout své výpovědi anebo netrvat na obviněních. Situace je ještě horší mezi romskými ženami; více než dvě pětiny jich trpěly nebo pořád trpí domácí násilím, ale oběť vyhledá pomoc policie pouze v jednom z pěti případů; policie účinně reaguje pouze v jednom ze sedmi případů. Násilí proti romským ženám je všudypřítomné, a to jak uvnitř romské komunity, tak mimo ni.

Romské ženy se zřídka kdy obracejí na instituce, jež se zabývají diskriminací, jako je Úřad pro rovné

zacházení, protože jsou velmi slabě zastoupeny v samosprávných orgánech romské menšiny a už vůbec nejsou zastoupeny v těch institucích, které reprezentují ženy obecně. Ačkoliv určitý počet romských žen se dokázal dostat do institucí veřejné správy, většina z nich je zaměstnána uvnitř romské komunity.

Nízký podíl ohlášených trestných činů lze připsat špatné kvalitě policejního vyšetřování a výcviku policistů, nedostatečné oficiální podpoře obětí a nabídce potřebných služeb, chybám v legislativě týkající se znásilnění a jiných sexuálních zločinů a také všeobecně rozšířeným předsudkům vůči ženám, které tyto trestné činy ohlašují. K soudům se dostanou pouze nejsilnější případy, ve kterých oběť utrpěla vážné zranění. U těch případů znásilnění a jiných sexuálních trestných činů, v nichž byl vynesena rozsudek, je podíl odsouzených jedním z nejvyšších v Evropě, přes 50 %.

Zaměstnanost žen

Studie z roku 2006⁵ zjistila, že míra zaměstnanosti žen zůstává statická a míra nezaměstnanosti stoupá. Přes zákonné předpisy zakazující diskriminaci z jakýchkoli důvodů mají ženy při prvním i opakovaném vstupu na trh práce nižší platy a skromnější vyhlídky na kariérní postup.

Počínaje rokem 2003 nepřekročila míra zaměstnanosti romských žen 15 %.⁶ Nejnovější statistické údaje ukazují další pokles způsobený nepříznivými změnami v předpisech upravujících důchody a nízkým podílem zaměstnání ve veřejné sféře.

Podloudný obchod s lidmi

Pro podloudný obchod s lidmi je Maďarsko převážně tranzitní zemí, i když v menší míře je také cílovou zemí žen ze sousedních států a také zdrojem žen. Ženy jsou dopravovány přes Maďarsko za účelem komerčního sexuálního vykořisťování do Rakouska, Slovinska, Německa, Španělska, Nizozemí, Itálie, Francie a Spojených států. Maďarské ženy jsou pašovány především do západní a severní Evropy a do Severní Ameriky.

Ačkoliv vláda plně dodržuje minimální standardy pro potlačování tohoto podloudného obchodu a v boji proti němu projevuje trvalé odhodlání, Maďarsko bylo ve zprávě Trafficking in Persons Report 2007 [Zpráva o podloudném obchodování osobami za rok 2007] zařazeno na seznamu tranzitních zemí do první třetiny. Jeho role jako zdrojové a cílové země je menší. Od té doby zavedla vláda nová opatření k prosazení zákona a zlepšila se práce policie, pokud jde o identifikaci obětí a péči o ně.⁷

Vzestup fašismu a antisemitismu

Od přijetí volební demokracie neustále vzrůstá xenofobie. Maďarsko je dnes nejvíc xenofobní zemí ve východní Evropě, dokonce víc než balkánské země.⁸

V souznění s triumfem liberálního myšlení se rozbujela maďarsko-nacionalistická a neonacistická sdružení (např. Krev a čest). Ačkoli strany nacistického stylu nemají velkou podporu, rostoucí počet polovojenských organizací se stává reálnou hrozbou pro Židy, Romy a gaye. Je to hrozivý pohled, když neonacisté pochodují ulicemi Budapešti, mávají arpadovskými vlajkami inspirovanými fašistickými hákovými kříži a nosí odznaky připomínající symboly nacistické éry. Jobbik, extrémně pravicová antisemitská a homofobní strana, jež v současných průzkumech získává desítky procenta hlasů, nedávno založila polovojenskou skupinu s názvem Magyar Garda (Maďarská garda), kterou tvoří několik set mladých extrémistů.

V reakci na tlak nevládních organizací a židovské a romské komunity premiér Gyurcsány požádal státní zastupitelstvo, aby pozorně sledovalo toto extrémistické uskupení. „Založení Maďarské gardy ohrožuje naše nejdůležitější společné hodnoty: respektování lidské důstojnosti, právo na život bez strachu a respektování kultury, etnického původu a světonázoru jiných lidí,“ prohlásil při této příležitosti Gyurcsány.

Připravují se právní kroky k zákazu Maďarské gardy. Možná bude brzy rozpuštěna. Ovšem aby byl boj proti fašismu úspěšný, vyžaduje také změnu ekonomické a sociální politiky, protože neoliberalní úsporná opatření vytvářejí úrodnou půdu pro fašistické tendence.

Nadměrné používání síly a špatné zacházení

Poté, co premiér Gyurcsány přiznal, že lhal ve volební kampani, došlo ve dnech 17. až 20. září 2006 ke srážkám mezi policií a účastníky protestních demonstrací. Pasivita policie v této situaci umožnila řadu žhářských útoků a vyplnění ústředí maďarské státní televize: demonstranti zapalovali auta a házeli po policii kamením.

Násilí znovu propuklo 23. října. Při oslavě výročí povstání roku 1956 došlo ke srážkám ultranacionalistů a krajně pravicových skupin s policií, přičemž policie použila při represích nadměrnou sílu včetně palby gumovými střelami, vodních děl a slzného plynu. Demonstranti vzali do vazby byli bití a některým z nich byl odmítnut okamžitý kontakt s právníkem.

Toto porušení lidských práv široce kritizovaly opoziční strany a aktivisté občanské společnosti.⁹ Byly také zaznamenány jiné incidenty, při nichž policie použila nadměrnou sílu vůči podezřelým, zejména Romům, a opakovaně zazněla obvinění vlády ze zasahování do redakčních a personálních rozhodnutí v médiích vlastněných státem. V září 2007 nasprejovali vandalové na samém okraji Budapešti antisemitská hesla na mobilní pamětní výstavu o holocaustu. ■

Studies in Public Policy: 323. Glasgow: University of Strathclyde, Centre for the Study of Public Policy. In: Hagan, M. (2003). *Human Rights Melodrama*, p. 2-3.

9 International Helsinki Federation Report 2007, *Human Rights in the OSCE Region*, Hungary, p. 82-85.

2 Pisemné připomínky Evropského centra pro práva Romů týkající se Maďarska předložené CEDAW OSN na jeho 39. zasedání (23. července – 10. srpna 2007).

3 Amnesty International (2007). *Hungary Cries Unheard: The Failure to Protect Women from Rape and Sexual Violence in the Home*, AI Index: EUR 27/002/2007, London: AI.

4 Tóth, O. (1999). *Erőszak a családban* [Domácí násilí], TÁRKI Social Research Centre in Amnesty International, 2007, *op.cit.*

5 Koncz, K. (2006). *A felzárkózás elmaradása: a magyar nőök munkaerő-piaci helyzeté* [Zaostávání: zaměstnanost maďarských žen], in Statisztikai Szemle [Statistický přehled], červenec 2006, str. 651-674.

6 *Ibid.*

7 State Department Trafficking in Persons Report, June 2007.

8 Wallace, C. (1999). *Xenophobia in Post-Communist Europe*.